

УДК 332.8

к. держ. упр. Алфьорова І.Є.,
(ДонДТУ, м. Алчевськ, ЛНР)

ОЦІНКА СТАНУ ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА РЕГІОНУ

Наведені результати кластерного аналізу регіонів України за показниками стану житлово-комунального господарства. Проведено векторний аналіз ефективності підприємств житлово-комунального господарства Луганської області. Запропонована модель комплексної оцінки стану ЖКГ регіону.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, кластерний аналіз, векторний аналіз, ефективність, фінансово-економічний стан, собівартість, дотація, тариф.

Проблема та її зв'язок з науковими і практичними задачами.

Наявні проблеми та критичний стан ЖКГ України давно знаходяться у колі інтересів сучасних науковців і практиків. Останнім часом питанням реформування ЖКГ приділяють пильну увагу такі науковці, як Л. Беззубко, В. Геєць, Г. Губерна, В. Дорофійенко, В. Інякін, І. Панасенко тощо. Серед них проблеми реформування та підвищення соціально-економічної ефективності роботи галузі досліджують М. В. Аївазашвілі, Н. О. Гура, В. В. Дорофійенко, В. М. Колпаков, І. Н. Осипенко, Є. Ф. Петрова, В. П. Полуянов, Г. М. Семчук, Т. М. Строкань, О. І. Судакова, А. К. Судаков, Є. В. Тишин та інші. Основна увага приділяється оцінці набутого досвіду в реформуванні галузі, моніторингу стану об'єктів ЖКГ.

Постановка завдання. Метою даної статті є проведення оцінки стану житлово-комунального господарства України в регіональному аспекті.

Виклад матеріалу і результатів дослідження. Проведемо оцінку рівня розвитку ЖКГ в регіонах і групування їх щодо основних економічних показників. Для цього застосуємо процедуру кластерного аналізу. Кластерний аналіз — це задача розбиття заданої вибірки об'єктів (ситуацій) на підмножини, що називаються кластерами, так, щоб кожен кластер складався зі схожих об'єктів, а об'єкти різних кластерів істотно відрізнялися. Завдання кластеризації

відноситься до статистичної обробки. Кластерний аналіз — це багатовимірна статистична процедура, яка виконує збір даних, що містять інформацію про вибірку об'єктів і потім упорядковує об'єкти в порівняно однорідні групи.

Кластерний аналіз застосовано для більш точної орієнтації в регіональній політиці ЖКГ, для уточнення міри диспропорцій і економічної структури факторів впливу на ці диспропорції. Дослідження проводилися за наступними показниками: рівень рентабельності виробництва (%); рівень відшкодування собівартості послуг та скоригованої за рахунок відрахування невиробничих витрат собівартості (%); рівень оплати послуг споживачами тощо.

Така послідовність здійснення аналізу дозволяє більш точно дослідити проблему збитковості підприємств ЖКГ та рівня сплати послуг населенням, бо враховує не тільки рівень відшкодування тарифом собівартості, але й диференціє рівень відшкодування тарифом скоригованої собівартості послуг. Після отримання необхідних показників здійснюється кластерний аналіз в розрізі сукупності регіонів України згідно класифікації регіонів за показниками максимального значення, вищого за середнє, середнього, нижчого за середнє значення та мінімального. Результати кластерного аналізу регіонів України за показником рентабельності виробництва підприємств ЖКГ — в таблиці 1.

ЕКОНОМІКА

Таблиця 1 – Результати кластерного аналізу регіонів України за показником «Рентабельність виробництва з урахуванням дотації»

Номер кластеру	№ п/п регіону	Регіони	Характеристика кластеру	Рентабельність виробництва з урахуванням дотації
1	1	Чернівецький	Регіони з максимальним рівнем показника (2,625)	+4,8%
	2	Сумський		+3,0%
	3	Одеський		+1,8%
	4	Запорізький		+0,9%
2	5	Вінницький	Регіони з рівнем показника вище середнього (-1,1)	-0,7%
	6	Волинський		-1,0%
	7	Херсонський		-1,6%
3	8	Чернігівський	Регіони з середнім рівнем показника (-3,44)	-2,3%
	9	Київський		-3,3%
	10	Житомирський		-3,6%
	11	Тернопільський		-3,7%
	12	Харківський		-4,3%
4	13	Донецький	Регіони з рівнем показника нижче середнього (-6,09)	-4,8%
	14	Львівський		-4,8%
	15	Рівненський		-4,8%
	16	Полтавський		-5,0%
	17	Хмельницький		-5,0%
	18	Черкаський		-5,1%
	19	Івано-Франківський		-7,0%
	20	Кіровоградський		-7,5%
	21	Миколаївський		-7,7%
	22	Луганський		-9,2%
5	23	АР Крим	Регіони з мінімальним рівнем показника (-13,52)	-10,4%
	24	Дніпропетровський		-11,6%
	25	Закарпатський		-12,2%
	26	м. Севастополь		-15,4%
	27	м. Київ		-18,0%

За результатами цього етапу кластерного аналізу видно, що рентабельними є тільки житлово-комунальні підприємства регіонів, які належать до 1 кластеру (Чернівецького, Сумського, Одеського й Запорізького регіонів).

Розрахунки інших показників показали, що саме регіони-лідери щодо рівня рентабельності виробництва, також входять до першого та другого кластерів за рівнем відшкодування собівартості тарифом. У Чернівецькій та Сумській областях рівень

відшкодування навіть перевищує тариф, тобто ці регіони мають кошти не тільки для безперебійної роботи, але й для подальшого розвитку. Виключенням є Одеська область – при високому рівні рентабельності виробництва (1,8%), досягнутому за рахунок дотацій, рівень відшкодування собівартості тарифом занижений (лише 82,9%).

В середньому за регіонами України, скоригована собівартість нижче повної на 1–8%, що свідчить про велику питому вагу

ЕКОНОМІКА

невиробничих витрат у собівартості житлово-комунальних підприємств в цілому. Тобто, якщо у підприємств ЖКГ з'явиться законодавчо забезпечений стимул щодо зниження власних витрат, то саме незаплановані неvirобничі витрати мають стати першою статтею розгляду.

Наприклад, у м. Києві незаплановані неvirобничі витрати на складають 8,4% від загальної собівартості послуг, в АРК – 3,2 %; в Дніпропетровському регіоні – 1,5%; в Донецькому регіоні – 1,4%; у Харківському – менше 1/100 відсотка.

Таблиця 2 – Результати кластерного аналізу регіонів України за показником «Рівень оплати послуг споживачами»

Номер кластеру	№ п/п регіону	Регіони	Характеристика кластеру	Рівень відшкодування скоригованої собівартості тарифом
1	1	Миколаївський	Регіони з максимальним рівнем показника (0,958)	95,8
2	2	Вінницький	Регіони з рівнем показника вище середнього (0,815)	84,6
	3	Одеський		82,0
	4	м. Київ		81,9
	5	Чернівецький		81,2
	6	Харківський		80,4
	7	Чернігівський		80,2
	8	Волинський		80,2
3	9	Житомирський	Регіони з середнім рівнем показника (0,786)	79,7
	10	Полтавський		79,7
	11	м.Севастополь		78,8
	12	Івано-Франківський		78,7
	13	Київський		77,4
	14	Запорізький		77,3
4	15	Кіровоградський	Регіони з рівнем показника нижче середнього (0,724)	75,9
	16	Херсонський		75,3
	17	Сумський		75,2
	18	Львівський		74,5
	19	Луганський		74,5
	20	Тернопільський		73,1
	21	Хмельницький		72,8
	22	Закарпатський		70,2
	23	Донецький		68,7
	24	Рівненський		68,5
	25	АР Крим		68,4
5	26	Черкаський	Регіони з мінімальним рівнем показника (0,65)	66,9
	27	Дніпропетровський		62,8

Результати кластерного аналізу за показником «Рівень покриття витрат отриманими доходами» вступають в деяке протиріччя з результатами аналізу показника «Рівень відшкодування собівартості тари-

фом», тому що показник рентабельності розраховується, враховуючи дотацію з бюджету, а показник «рівень покриття витрат отриманими доходами» висвітлює ре-

альну ситуацію щодо результатів виробничої діяльності.

Таким чином, якщо за рівнем рентабельності Чернівецька, Сумська, Одеська, Запорізька є лідерами і мають позитивний показник рентабельності, то за рівнем покриття витратків доходами тільки Чернівецька і Запорізька області мають показник, який перевищує 100%. Сумська знаходиться у другому кластері, і відноситься до регіонів з рівнем досліджуваного показника вище середнього. Одеська область знаходиться у четвертому кластері, тобто має цей показник нижче середнього. Харківська область з 3 кластера за рентабельністю мігрувала до 4 кластера за рівнем покриття витрат доходами.

Одним із головних показників, який впливає на фінансовий стан підприємств ЖКГ є показник дебіторської заборгованості населення. У таблиці 2 прослідковується дисбаланс за регіонами рівня сплати населенням житлово-комунальних послуг.

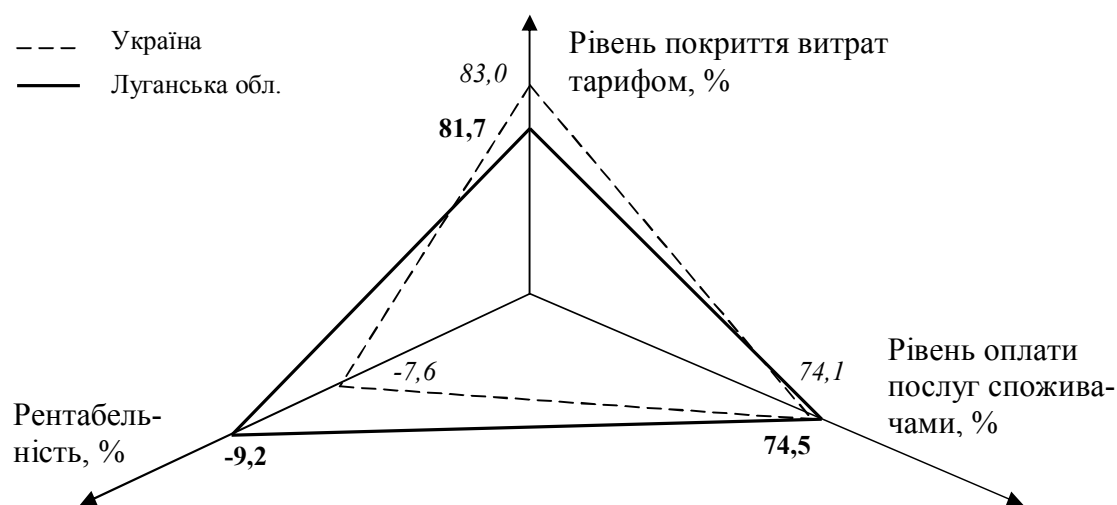
Причинами низького рівня сплати послуг є загальна економічна криза, зниження реальних доходів населення, підвищення тарифів, диспропорції у розвитку регіонів. Зростання цін на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива зростають більшими темпами, ніж розмір се-

редньої заробітної плати. Негативний вплив на платіжний баланс населення проявляє і інфляція.

Слід відзначити, що за загальним підсумком, реальним лідером є Чернівецька область, яка має найвищі показники як по фінансовому стану підприємств ЖКГ, так і по рівню обізнаності населення щодо сплати наданих послуг. Враховуючи, що вона не є лідером ні по рівню середньої заробітної плати, ні по бюджетним доходам, вона є яскравим прикладом плідної та ефективної співпраці органів місцевої влади та населення.

Рівень сплати населенням за житлово-комунальні послуги є так званим «лакмусовим папірцем», який відображає соціально-економічні процеси у країні в цілому, а також у кожному окремо взятому регіоні, і кластерний аналіз дає підстави для розуміння ситуації та уточнення тенденцій економічної ситуації в ЖКГ в регіональному розрізі [1].

Для візуалізації стану ЖКГ окремого регіону, у тому числі порівняно із середнім рівнем розвитку галузі, використовуємо векторний аналіз. Результати векторного аналізу стану ЖКГ Луганської області – на рисунку 1.

Рисунки 1 – Векторний аналіз стану ЖКГ Луганської обл.

ЕКОНОМІКА

Таблиця 3 – Інтегральна оцінка фінансово-економічного стану підприємств ЖКГ

Фінансовий стан	Інтегральний показник фінансового стану підприємств ЖКГ	Регіони	Рентабельність, %	Рівень відшкодування собівартості тарифом, %	Рівень покриття витрат отриманими доходами, %	Рівень оплати послуг споживачами, %
найгірший	0,4	м. Севастополь	-15,4	58,2	57,8	78,8
	0,4	м. Київ	-18,0	83,1	64,5	81,9
нижче середнього	1,2	Закарпатський	-12,2	86,5	79,5	70,2
	1,3	Дніпропетровський	-11,6	88,9	84,3	62,8
	1,5	АР Крим	-10,4	91,2	78,9	68,4
середній	1,8	Луганський	-9,2	90,0	81,7	74,5
	2,0	В середньому по країні	-7,6	91,3	83,0	74,1
	2,1	Кіровоградський	-7,5	91,0	87,1	75,9
	2,2	Івано-Франківський	-7,0	91,1	91,5	78,7
	2,4	Миколаївський	-7,7	92,0	88,2	95,8
	2,4	Черкаський	-5,1	95,4	90,9	66,9
	2,4	Донецький	-4,8	96,1	87,2	68,7
вище середнього	2,5	Рівненський	-4,8	95,3	93,0	68,5
	2,5	Хмельницький	-5,0	94,4	92,7	72,8
	2,5	Львівський	-4,8	95,1	89,6	74,5
	2,5	Полтавський	-5,0	95,2	88,6	79,7
	2,6	Харківський	-4,3	95,6	83,2	80,4
	2,7	Житомирський	-3,6	94,1	88,9	79,7
	2,7	Тернопільський	-3,7	96,4	96,0	73,1
	2,8	Херсонський	-1,6	92,2	83,2	75,3
	2,8	Київський	-3,3	97,3	94,9	77,4
	3,0	Чернігівський	-2,3	97,8	99,5	80,2
	3,2	Волинський	-1,0	98,6	96,0	80,2
	3,2	Одеський	1,8	83,5	77,9	82,0
	3,3	Вінницький	-0,7	97,6	98,2	84,6
	найкращій	3,5	Запорізький	0,9	99,1	102,6
3,7		Сумський	3,0	103,5	96,7	75,2
4,2		Чернівецький	4,8	104,5	109,6	81,2

Для забезпечення більш високого рівня надійності результатів оцінки фінансового стану підприємств ЖКГ рекомендується побудова відповідної моделі із використанням методів економіко-математичного моделювання. Оцінку фінансового стану підприємств ЖКГ рекомендуємо проводити шляхом розрахунку та інтерпретації інтегрального показника. На підставі багатofакторного регресійного аналізу була отримана модель оцінки стану ЖКГ, яка показує чисельно виражений взаємозв'язок між інтегральним показником і по-

казниками фінансово-економічного стану підприємств ЖКГ:

$$Z=0,132 \cdot K1+0,011 \cdot K2+0,012 \cdot K3+0,013 \cdot K4, \quad (1)$$

де $K1$ – рентабельність виробництва з урахуванням дотації, %;

$K2$ – рівень відшкодування скоригованої собівартості тарифом, %;

$K3$ – рівень покриття витрат отриманими доходами, %;

$K4$ – рівень оплати послуг споживачами, %.

Інтервали шкали значень розробленої моделі оцінки стану ЖКГ:

- менше 0,5 – регіони з найгіршим фінансовим станом підприємств ЖКГ;
- від 0,5 до 1,6 – регіони з фінансовим станом підприємств ЖКГ нижче середнього рівня по країні;
- від 1,6 до 2,4 – регіони із середнім рівнем стану ЖКГ;
- від 2,4 до 3,5 – регіони з фінансовим станом підприємств ЖКГ вищим від середнього по країні;
- більше 3,5 – регіони з найкращим фінансовим станом підприємств ЖКГ.

Висновки і напрями подальших досліджень. Проведення кластерного, векто-

рного і дискримінантно-факторного аналізу фінансово-економічного стану підприємств житлово-комунального господарства України в регіональному аспекті дозволив зробити наступні висновки та окреслити напрями подальших досліджень. Порівняльний аналіз свідчить про велику долю невиробничих витрат в ЖКГ і низький рівень відшкодування собівартості тарифами. Виявлені проблеми обумовлюють актуальність подальших досліджень в напрямку більш глибокого аналізу як тарифної політики, так і внутрішньовиробничої діяльності підприємств ЖКГ в кожному регіоні окремо.

Бібліографічний список

1. Димченко О. В. *Житлово-комунальне господарство в реформаційному процесі: аналіз, проектування, управління: монографія* / О. В. Димченко // Харк. нац. акад. міськ. госп-ва. — Х.: ХНАМГ, 2009. — 356 с.

*Рекомендовано до друку д.е.н., проф. Коваленко Н.В.,
нач. відділення №821 АКІБ «Укрсіббанк» Кравченко В.О.*

Стаття надійшла до редакції 16.04.15.

к.гос.упр. Алферова І.Е. (ДонГТУ, г. Алчевск, ЛНР)

ОЦЕНКА СОСТОЯНИЯ ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА РЕГИОНА

Приведены результаты кластерного анализа регионов Украины по показателям состояния жилищно-коммунального хозяйства. Проведен векторный анализ эффективности предприятий жилищно-коммунального хозяйства Луганской области. Предложена модель комплексной оценки состояния ЖКХ региона.

Ключевые слова: жилищно-коммунальное хозяйство, кластерный анализ, векторный анализ, эффективность, финансово экономическое состояние, себестоимость, дотация, тариф.

PhD in Government Aliforova I.E. (DonSTU, Alchevsk, LPR)

STATE ASSESMENT OF HOUSING AND UTILITIES SECTOR IN A REGION

Results of cluster analysis on indexes of Housing and Utilities Sector state in Ukraine's regions were given. Vector analysis of enterprises' efficiency in Housing and Utilities Sector of Lugansk region was carried out. A model of integrated assessment of Housing and Utilities Sector state in a region was proposed.

Key words: Housing and Utilities Sector, cluster analysis, vector analysis, efficiency, financial and economic state, cost price, subsidy, rates.